

MÉDIANYELVEZET

Molnár Tamás (1921–2010) filozófus évtizedekkel előbb írta, hogy a kultúra terén bekövetkezik a média uralma. Olyan civilizációban élünk, melyben a képek és a számok uralkodnak; a kultúra azonban a nyelvvel kezdődik! A verbálisból a vizuális „kultúrába” való, jelenlegi átmenetben rejlő nagy veszély a nyelv elszegényedése.¹ Nem vagyok nyelvész, de szeretem a szépet, a jót, a rendet, a szabályozottságot, az anyanyelvemet. Csaknem fél évszázada élek Németországban. Mint átlagos értelmiségi egyre aggodóbban hallom, olvasom, érzékelem a magyar nyelvhasználat színvonalának romlását. Czakó Gábor *Nyelvédesanyánk* című kötetében közölt nézete szerint a külföldre szakadt magyarság tagjai előnyösebb helyzetben vannak, mint a hazaiak, ugyanis nem kell roskadozniuk a honi nyelvi környezet nyomasztó súlya alatt. Kodály Zoltán írta 1974-ben: „a nyelvhelyesség ügye nem nyelvészeti szakkérdés, hanem közügy, mindnyájunk ügye.” (A Nyelvőr gondolatfölvető írása ezzel kapcsolatban: Bősze 2022.)

Az állam közszolgálati tevékenysége keretében működtet televízió- és rádiócsatornákat. Ezeknek értékes tartalmat kell továbbadniuk közvetítésére alkalmas módon megformálva, valamint kiemelt feladatuk (lenne) a magyar nyelv példaadással való művelése. A televízió adataiból többnyire csak az esti híreket nézem, a később felhozandó példák is ezekből származnak. Lehangelő, hogy ugyanazokat a fordulatokat hallani mindenkitől, riporterek, politikusok ismétlik rutinmondataikat. A műveltség területén is lenne mit pótolniuk a megszólalóknak. *Oltárszentség* ünnepe, hangzott el az *Oltáriszentség* helyett. Egy színész nyilatkozik: „A keresztény kultúra ötezer éves.” 2017-ben nagyszombati mise a bazilikában – így a tudósító: „a körmenetben ott a bíboros, utána az *adminisztráció*.”

Idegen szavak

Évszázada, hogy Kosztolányi Dezső panaszkodott: „Új nyelvújítás kezdődött [...], mely régi elterjedt szavainkat is fonákra fordítja, s elangolosítja, elfranciásítja, elnémetesíti” (*Mindent bevallhatok*). Példaként hozza, hogy a pirosítóból *rúzs* lett, a körkérdésből és vitaestből *ankét*, a kirándulásból *weekend*, a szerelmeskedésből *flirt*. A kocsiszínből *garage*, a mozcisillagból *star*, a kiföldelésből pedig *exhumálás* lett. Végül levonta a tanulságot: az írónak kutyakötelessége megtanulnia anyanyelvén.

Egy Balaton-parti étterem szórólapján olvasom: „Lájkolj minket a Facebookon és kövess instagramon”. Miért választják sokan az idegen, főként angol kifejezéseket? Számptalan oka lehet: tunyaság, divat, „korszerűség”, igazodási kényszer? Esetleg azért, mert így hitelesebbnek tűnnek, a műveltség látszatát kelthetik. Áradnak az angol szavak a nyelvünkbe. Többek vagyunk, ha az angol szavakat mondjuk?

¹ A nyelvészek inkább úgy mondják, hogy a nyelvhasználók kifejezőkészségének szűkülése, „szegényedése” (a lektor megjegyzése).

Ahelyett, hogy törekednénk az *idegen szavak* visszanyomására, egyes adók mintha szándékosan ez ellen hatnának. Két olyan sorozat is található az M5 műsorában, amely ezt erősíti: *Kunszt* és *Svenk*. Az első pillanatban fel sem tűnt, hogy a „művészet” szó helyett a német kifejezést vezették be. Mint egykori sikeres amatőrfilmes, számomra ismert volt a hazai filmes szakmába ugyancsak a németből beszüremkedett és elterjedt *svenk* szó, ami a vízszintes kameramozgást jelenti. Ez a szakzsargon azonban még nem jogosítja fel a műsorkészítőket, hogy ne igyekezzenek a műsoruknak magyar címet adni.

Az idegen szavak helytelen kiejtése is gyakran észrevehető. Különösen feltűnő és súlyos hiba ez, ha a televízió- és rádióbemondók, műsorvezetők követik el. Ízelítőül álljon itt néhány kirívó példa arra, ahogyan az idegen szavakat ejtették: *klavier* (Bachtól „Das Wohltemperierte Klavier” – helyesen kiejtve: klavír); a bécsi *kurier* (helyesen: kurír); *fauvizmus* (francia művészeti irányzat, a „vadak”: fővizmus); *Brej-írás*, magyarul pontírás (ez viszont nem angol, hanem francia! Braille: Bráj); *csiabatta* (az olasz kenyérfajta, a ciabatta neve helyesen kiejtve: csabatta). A bemondó a *Voralberg* szót v-vel ejtette, holott tudvalevő, hogy a németben a „v” (fau) „f”-nek ejtendő. Tudósítottak egy magyar televíziós film Emmy-díjazásáról, a narrátor *Prix Európát* ejt (priksz: sic!). Különösen az *angol kiejtés* hibás. „K end H” hangzik el gyakran (K&H, vagyis „ká és há”), holott ha *and*, akkor kei end eif! Menekültügyben gyakran mondják, hogy *ósn viking*. Ha „ósn”, akkor viszont `vaikiŋ! Legutóbb az M5-ön hallom, hogy Max „Plenk”, holott a német *Planckot* planknak kell ejteni. Végül néhány szó, ahogyan az eredeti szavakat ejtették: *germánvingsz* (Germanwings); *bank of Kína* (Bank of China); *knou-hau* (know-how); *linusz Pauling* (Linus Pauling).

Ha bizonytalanok vagyunk kiejtési kérdésekben, kérdezzünk meg szakembert, nézzünk utána szótárban! (pl. Magay Tamás: *Idegen nevek kiejtési szótára*)

Mi a megoldás?

Mitől várható a média nyelvezetének példamutatóvá válása? Korábban létezett a *mikrofonengedély* (és mikrofonbizottság), ma ennek csak az emléke van meg, az is csak a legidősebbek körében. Balázs Géza (1999b, 2000a, b) több kötetében foglalkozik a médianyelvvél, de külön könyvet is írt a Magyar Rádió nyelvi és mikrofonbizottságának történetéről, illetve általában a média (rádió) nyelvéről (Balázs 2014). Nyelvstratégiára lenne szükség, amelyben szabályoznák nemcsak a közszolgálati, hanem a kereskedelmi médiában hivatásosan foglalkoztatottak szakmai követelményeit (a médianyelv, médianorma és médianyelv kritikai megközelítésére lásd: Balázs 1996, 1997, 1999a). Óhatatlanul eszembe ötlök Kocsis Zoltán karmester nagy felhördülést kiváltó kezdeményezése, amikor a Nemzeti Filharmonikusok újdonsült vezetőjeként előírta a tagok próbajátékát minőségellenőrzés céljából. Az eljárás kiváltotta jó néhány tag nemtetszését, különösképpen azokét, akik tudták magukról, hogy már nem felelnek meg a követelményeknek. A „vizsgáztatás” azonban lezajlott, a zenekar pedig előnyére megújult. Nem lenne haszontalan előírni egy szigorú magyar nyelvvizsgát minden köztvé nyilvánosan megszólaló munkatársának és szer-

kesztőjének még akkor is, ha doktori címe van. Ha ezt bevezetnék, talán – legalábbis részben – biztosítéka lehetne annak, hogy ne nyomják meg indokolatlanul az utolsó szótagot, ne vigyék fel a hangmagasságot, helyesen tagolják és hangsúlyozzák a mondatot, ne kunkorítsák a mondat végét, kerüljék a „lebegtetést”, vagyis hogy a mondat vége nem zárul. A magyar beszéd ereszkedő hanglejtésű, ezt érzékeltetni kell.

Kozonsegszolgalat@mtv.hu. Ezen a címen lehet észrevételeket, kritikai megjegyzést küldeni a köztelevíziónak, amire jobb esetben egy köszönet jön, és nem egy érdemi válasz, de nincs foganatja a beírásnak. Erre én vagyok az élő példa, hiszen hirtelen felindulásból többször kifogásoltam, hogy pl. a képeket kísérő szövegben az egyik alámondó rutinszerűen „idéglenest” mond. Ilyen szó a magyar nyelvben nem létezik, de van ideiglenes vagy időleges. Évekkel ezelőtt (véletlenszerűen?) egyik írásbeli kifogásomra a szerkesztő azt a választ adta, hogy ők nagyon meg vannak elégedve a munkájukkal. Ez az önelégültség, öndicséret méltatlan és kifejezetten káros. Csak az a baj, hogy semmi nem változott! Akkor minek a közönségszolgálat? Egyoldalú „párbeszéd”. Az alázatos, szolgálatkész hozzáállás jobban illene ehhez a köztestülethez.

Korábban a médiumok példát adtak a szép beszédre, ma a televízió a leromlott köznyelvet testesíti meg. Roppant hatalom a média. Észrevétlenül szüremlik az agysejtjeinkbe, képes befolyásolni az egész társadalom nyelvezetét. Ideje lenne visszaadni a közmédia tartását, hogy példája valóban követendő legyen, hiszen az értékközpontú televízióhoz a mintaadó szerep illik.

Szakirodalom

- Balázs Géza 1996. Egy lehetséges magyar nyelvstratégia körvonalai. *Magyar Nyelvőr* 250–63.
- Balázs Géza 1997. A média nyelvhasználatának kritikai megközelítése. *Magyar Nyelvőr* 274–82.
- Balázs Géza 1999a. A magyar nyelv művelés állapota. Tudománypolitikai áttekintés, javaslatok. (Tanulmány az MTA Magyar Nyelvi Bizottság felkérésére.) *Magyar Nyelvőr* 9–27.
- Balázs Géza 1999b. *Médiaműfajok. Összefoglaló az újságok, a rádió és a televízió műfajairól.* Magyar Rádió. Budapest.
- Balázs Géza 2000a. *Médianyelv. Az igényes sajtó/média nyelve.* Magyar Rádió. Budapest.
- Balázs Géza 2000b. *Médianorma. A nyilvános megszólalás esztétikája.* Magyar Rádió. Budapest.
- Balázs Géza 2014. *Rádió és nyelv. A kilencedik művészeti ág élete és...* DUE. Budapest.
- Bösze Péter (összeáll.) 2022. Szakavatatlanok véleménye a nyelvről, nyelvünkről, az orvosi nyelvről és a nyelv használatáról – Böngészés a Magyar Orvosi Nyelvben megjelent írásokban. *Magyar Nyelvőr* 38–59. <https://doi.org/10.38143/Nyr.2022.1.38>

Dr. Gaál Csaba

orvos

Tagesklinik, Ambulante Operationen
Ehingen (Németország)